

FAZLÎ VE MANZUM KASÎDE-İ BÜRDE TERCÜMESİ

Yunus KAPLAN*

Öz

Çok zengin bir tercüme geleneğine sahip olan klasik Türk edebiyatında özellikle Arapça ve Farsça kaleme alınmış olan sayısız eserin yüzyıllar boyunca Türkçeye tercümesi yapılmıştır. Bu eserler içerisinde bazıları, sahip oldukları muhtevalarıyla mütercimlerin ilgisine daha fazla mazhar olmuş ve farklı mütercimler tarafından defalarca Türkçeye tercüme edilmiştir. Bunlardan biri de Mısırlı süfi şair İmam Bûsîrî'nin on üçüncü yüzyılda Arapça tanzim ettiği ve temelini Hz. Peygamber'e duyulan derin muhabbetin teşkil ettiği Kasîde-i Bürde'dir. Edebiyatımızda Kemal Paşazâde, Leâlî, Ahmed-i Rıdvan, Şemseddin Sivâsî ve Nahîfî gibi onlarca şair tarafından manzum tercümesi yapılan bu esere rağbet göstererek Türkçeye nazmen tercüme edenlerden biri de Paşa Sarayı Hocası sanyıla bilinen Fazlî'dir. Bu çalışmada önce Kasîde-i Bürde hakkında bilgi verilmiş, ardından özellikle emsali olan tercümelere nazaran daha edebî bir hüviyete sahip oluşuyla dikkatleri çeken Fazlî'nin bu kasideye yazdığı 161 beyitten müteşekkil olan manzum tercümesinin şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durulmuş ve tespit edilen beş nüshasından hareketle çeviri yazılı metnine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bûsîrî, Kasîde-i Bürde, Fazlî, manzum tercüme.

FAZLI AND HIS POETIC TRANSLATION OF QASIDAH AL-BURDAH

Abstract

In classical Turkish literature, which has a very rich translation tradition, countless works written especially in Arabic and Persian have been translated into Turkish for centuries. Some of these works have attracted more attention of translators with their content and have been translated into Turkish many times by different translators. One of these is Qasidah Al-Burdah the Egyptian Sufi poet Imam Bûsîrî arranged in Arabic in the thirteen century and was based on the deep love for Prophet. It is

---

* Doç. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID: 0000-0002-2421-253X

e-posta: yunuskaplan80@gmail.com

Geliş / Received: 28 Mayıs / May 2021

Kabul / Accepted: 6 Haziran / June 2021

Kaside-i Bürde that is formed by the deep love felt for the Prophet. In our literature, one of those who translated this work into Turkish by showing the translation of poems by dozens of poets such as Kemal Pashazade, Leâlî, Ahmed-i Rıdvan, Şemseddin Sivâsî and Nahîfî is Fazlî, known as the Pasha Palace teacher. In this study, firstly, information about Kaside-i Bürde was given, then written text of the translation is included based on the five copies determined after focusing on the form and content features of the translation, which consists of 161 couplets written by Fazlî, who attracted attention with its more literary identity compared to the translations that are preceded.

Keywords: Bûsîrî, Qasidah Al-Burdah, Fazlî, poetic translation.

Giriş

Klasik Türk edebiyatı içinde teşekkül ettiği Osmanlı toplumunun sahip olduğu maddi ve manevi hemen hemen her unsuru merkezine alarak zenginleşmiş bir edebî gelenektir. Bu edebî gelenek içinde bu toplumun inanç temelini oluşturan İslamiyet'in ideal bir kul olmayı hedefleyen öğretileri, dünyevi ve uhrevi hayata müteallik hükümlerinin yanı sıra bu dinin tebliğcisi olan Hz. Peygamber ve onun sahip olduğu özellikler her dönemde divan şairlerine ilham kaynağı olmuştur. Hatta zamanla Hz. Peygamber'in nübüvveti, göstermiş olduğu mucizeleri, sahip olduğu fiziki ve ahlaki özellikleri ile Müslümanlara rehberlik eden örnek hayat tarzı gibi özelliklerini mihver edinen birçok edebî tür teşekkül etmiştir.

Bu meyanda siyer-i Nebî, mevlid, na't, bi'set-nâme, mu'cizâtü'n-Nebî, evsâfü'n-Nebî, gazavât-ı Nebî, vefatü'n-Nebî, hicret-nâme/hicretü'n-Nebî, esmâ-yı Nebî, mi'râciyye/mi'râc-nâme, hilye, kısas-ı enbiyâ, gazavât-ı Resûlullâh, kırk hadis, yüz hadis ve kısas-ı enbiya (Yılmaz 2012: 145-312; Alıcı 2004: 129) gibi edebî türlerin teşkilinde divan şairlerinin Hz. Peygamber'e karşı hissettikleri derin muhabbetlerin tezahürleri önemli rol oynamıştır.

İster mürettep divanlarda veya mesnevilerde görülsünler ister küçük hacimli müstakil eserler şeklinde olsunlar tahmin edildiğinden daha bol ve zengin bir malzemeye sahip olan küçük veya büyük hacimli bu eserler, istisnasız Hz. Peygamber'e olduğu kadar çeşitli şekil ve türlerde asırlar boyunca başka biri için teşekkül etmemiştir (Çelebioğlu 1988: 357).

Hz. Peygamber'e olan muhabbetin bir tezahürü olarak divan şairleri tarafından çokça rağbet gören eser türlerinden biri de kasîde-i bürdelerdir.

1. Kasîde-i Bürde Hakkında

Bir terim olarak kasîde-i Bürde ifadesi, Arap kökenli iki şairin yazdığı şiirler için kullanılmıştır.

Bunlardan ilki Ka'b b. Züheyr'e (öl. 24/645) aittir. Câhiliye döneminin tanınmış Arap şairlerinden Züheyr b. Ebû Sülmâ ölmeden önce oğulları Kâ'b ile Büceyr'e, gördüğü bir rüya üzerine gelmesinin yakın olduğunu anladığı Hz. Peygamber'e tabi olmalarını tavsiye eder. İki kardeş

Medine'ye doğru yola çıkar. Kâ'b, Medine yakınında kalır. Büceyr ise Medine'ye gider ve Resûl-i Ekrem ile görüşerek Müslüman olur. Bunu öğrenen Kâ'b, kardeşini ve Resulullah'ı hicveden bir şiir nazmeder. Bunun üzerine Hz. Peygamber'in Kâ'b'ın kanının helal olduğunu söylediği rivayet edilir. Büceyr kardeşine mektup göndererek bazı şairler hakkında ölüm kararı verildiğini, ancak Resûl-i Ekrem'in pişman olup huzura gelenleri affettiğini bildirir ve Hz. Peygamber'e gelip af dilemesini tavsiye eder. Medine'ye gidip sabah namazında Mescid-i Nebevî'ye giren Kâ'b, Resulullah'ın huzuruna yüzü örtülü olarak çıkar ve kendisine Kâ'b'ın tövbe edip İslam'ı kabul etmek amacıyla geldiğini, af talebinin kabul edilip edilmeyeceğini sorar. Resûl-i Ekrem talebinin kabul edileceğini belirtince yüzündeki örtüyü açar ve kendisinin Kâ'b olduğunu söyler. Kâ'b ünlü kasidesini bu sırada okumuş, kasideyi çok beğenen Hz. Peygamber de "Bürde" adı verilen hırkasını onun omuzlarına koymuş, bundan dolayı kasideye "Kasîdetü'l-bürde" veya başlangıç ifadesine göre "Bânet Sü'âd" adı verilmiştir (Demirayak 2001: 566-67).

Kasîde-i bürdelerden ikincisi ise Mısırlı sûfi ve şair, Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî'ye (öl. 696/1297?) aittir. Bûsîrî'nin Hz. Peygamber için yazdığı ve *el-Kevâkibü'd-dürriye fî Medhi Hayri'l-Beriyye* adını verdiği bu manzume, kafiye (revî) harfî mîm olduğu için el-Kasîdetü'l-Mîmiyye, şairin tutulduğu hastalıktan kurtulmasına vesile olduğu için de *Kasîdetü'l-Bürde* diye meşhur olmuştur. Ancak Kâ'b b. Züheyr'in kasidesi de aynı adla anıldığından karışıklığa meydan vermemek için Bûsîrî'ninki daha çok Osmanlı kültür muhitinde *Kasîdetü'l-Bür'e* şeklinde anılmışsa da literatürde *Kasîdetü'l-Bürde* diye tanınmaktadır (Kaya 2001: 568).

Bu kaside, şöhretini taşıdığı sanat değerinden ziyade şairin hayatının bir döneminde geçirdiği felçten kurtulmasına vesile olduğuna dair rivayete borçludur. Söz konusu rivayete göre felç geçirdiğinde bir akşam kendisine şifa vermesi için Allah'a dua eden şair, rüyasında Hz. Peygamber'i görür. Resûl-i Ekrem ondan kendisi için yazdığı kasideyi okumasını ister. Bûsîrî, "Yâ Resûlallah! Ben senin için birçok kaside yazdım, hangisini istersin?" deyince Hz. Peygamber kasidenin ilk beytini söyler. Bunun üzerine şair kasidesini okumaya başlar, Hz. Peygamber de onu sonuna kadar dinler. Bitince de hırkasını (bürde) çıkarıp şairin üstüne örter ve eliyle vücudunun felçli kısmını sıvazlar. Bûsîrî, uykudan uyanınca vücudunda felçten eser kalmadığını fark eder. Bu rüya hadisesinin halk arasında yayılmasından sonra kaside, *Kasîdetü'l-Bürde* olarak üne kavuşmuştur (Kaya 2001: 568).

Aruzun "*müstef'ilün fâ'ilün müstef'ilün fe'ilün*" kalıbıyla yazılan bu kaside, en eski nüshalarında 160 beyit iken daha sonraki nüshalarda 165 beyte kadar çıkmaktadır. Klasik Arap kaside tarzında olduğu gibi şiir, sevgiliye özlem temasının işlendiği nesib bölümüyle başlar. Daha sonra nefisten şikâyet, Hz. Peygamber'e övgü, onun doğumu, mucizeleri, Kur'ân'ın fazileti, mi'rac mucizesi, cihadın önemi, nedamet ve ümit, dua ve niyaz bölümüyle sona erer. Yapı ve üslup bakımından son derece sağlam ve lirik olan kaside, bu sebeple asırlardır İslam coğrafyasının her bölgesinde büyük bir ilgi görmüş, dinî toplantılarda, mübarek gün ve gecelerde, sünnet, düğün, bayram ve cenaze merasimlerinde okuna gelmiştir. Haftalık evrad olarak da okunan kaside, 140. beytinden itibaren felçlilere şifa maksadıyla yedi gün süreyle okunmaktadır (Kaya 2001: 568-69).

Farsça, Malayca, Peştuca, Pencapça ve Urduca gibi doğu lisanları yanında Almanca, Fransızca, Grekçe, İngilizce, İspanyolca, İtalyanca, Latince gibi dillere de aktarılan (Kaya 2001: 569) *Kasîdetü'l-Bürde*; birçok Müslüman milletlerde olduğu gibi Türk şair ve nasirleri tarafından da çok büyük bir rağbet görmüştür. Eserin manzum ve mensur olmak üzere yirmi civarında Türkçe şerhi ve otuz civarında Türkçe tercümesi bulunmaktadır (Şahin 1997; Yazar 2011). Bu manzume üzerine ayrıca çok sayıda hâşiye, tahmîs, tesdîs, tesbî' ve taştîr de kaleme alınmıştır (Yazar 2011: 587).¹

Bu çalışmanın mihrini de onlarca şair tarafından tercüme, şerh, tahmîs veya tazmini yapılan İmam Bûsîrî'nin kasidesine Paşa Sarayı Hocası Fazlî'nin Türkçeye manzum tercümesi teşkil etmektedir.

2. Fazlî ve Manzum Kasîde-i Bürde Tercümesi

Fazlî'nin *Kasîde-i Bürde Tercümesi*'nin dördü Millî Kütüphane (06 Mil Yz A 149, 06 Mil Yz A 4639/1, 06 Mil Yz A 3963/2, 60 Zile 444/1), ikisi Süleymaniye Kütüphanesi (Reşid Efendi 826, İbrahim Efendi 878) ve biri de Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesinde (EY 0747) olmak üzere şimdilik tespit edilen yedi nüshası bulunmaktadır.

2.1. Eserin Mütercimi ve Tercüme Tarihi

Üzerinde çalıştığımız manzum *Kasîde-i Bürde Tercümesi*'nin mütercimi olan Fazlî hakkında eldeki bilgiler yok denecek kadar azdır. Mütercimin ismi veya mahlası olan Fazlî ve Paşa Sarayı hocası olduğu dışında elde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak eserin Millî Kütüphanede "06 Mil Yz A 3963/2" arşiv numaralı nüshasının başında müstensih, *Kasîde-i Bürde*'nin faziletlerinden bahsettikten sonra bu eserin Paşa Sarayı Hocası Fazlî Efendi tarafından 1036/1626-27 tarihinde nazmen tercüme edildiği bilgisini vermiş ve kendisinin de asıl nüshadan istinsaha bulunduğunu ifade etmiştir. Bu ifade, Fazlî'nin bu eserini hem 1036/1626-27 yılında kaleme aldığını hem de bu tarihte hayatta olduğunu göstermektedir.

Biyografik kaynaklarda mezkûr tarihte hayatta olduğu bildirilen Fazlî mahlaslı herhangi bir şaire rastlanmamaktadır. Fakat hayatı hakkında tezkirelerde ve biyografik kaynaklarda bir bilgi bulunmasa da 1040/1636-37 yılında kaleme almış olduğu *Mahzenü'l-Esrâr* adındaki eseri vesilesiyle haberdar olunan Vardarlı Fazlî'nin varlığı bilinmektedir (Aksoyak 2013). Ne var ki Vardarlı Fazlî'nin *Kasîde-i Bürde*'yi nazmen tercüme ettiğine dair herhangi bir kayda rastlanmaması, üzerinde çalıştığımız eserin müterciminin kim olduğuna dair soruları da cevapsız bırakmaktadır.

2.2. Şekil ve Muhteva Özellikleri

Bazı *Kasîde-i Bürde* tercümelerinde karşımıza çıkan ve mütercimlerin eserlerini kaleme alma sebeplerini bir vesileyle dile getirdikleri hamdele-salvele, tevhit, na't veya sebab-i telif gibi mukaddime

¹ Türk edebiyatında oldukça fazla rağbet gören İmam Bûsîrî ve *Kasîde-i Bürde*'sine yazılan şerh, tercüme ve diğer eserler hakkında şimdiye kadar birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalarla ilgili daha ayrıntılı ve derli toplu bilgi için bak. (Sezer 1985), (Şahin 1997), (Kaya 2001), (Yazar 2011), (Yücel 2016).

kabilinden bölümler²; Fazlî'nin *Kasîde-i Bürde Tercümesi*'nin şimdilik tespit edilebilen nüshalarında bulunmamaktadır.

Fazlî, Arapça 161 beyit olan kaynak metnin doğrudan tercümesine geçmiş ve eseri, yine 161 beyit hâlinde Türkçeye tercüme etmiştir. Şair, aruzun “*müstef'ilün fâ'ilün müstef'ilün fe'ilün*” veznine sahip olan kaynak metinden farklı olarak “*mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün*” kalıbını tercih etmiş³ ve metnin tanziminde aruzu başarıyla tatbik etmesini bilmiştir. Bunu yaparken birçok şair gibi zaman zaman çeşitli aruz tasarruflarına başvurmak zorunda kalsa da bu tasarruflar metnin ahengine hâlel getirecek mahiyette değildir.

Kasîde-i Bürde'nin bilinen manzum tercümelerinin çoğunda şairler, kafiye olarak kaynak metinle aynı kafiyeyi tercih etmişlerdir.⁴ Fazlî'nin tercümesi vezin hususunda olduğu gibi kafiye bakımından da kaynak eserden farklılık arz etmektedir. Kaynak metin sadece revî harfinden (م) oluşan mücerred kafiyeye sahip iken; Fazlî'nin tercümesi revî ve ridf harflerinden (ل + ن) oluşan mürdef kafiyeye sahiptir. Eser, bu hâliyle kafiye bakımından Zâtî ve Şemseddin Sivâsî'nin manzum tercümesiyle aynı özelliğe sahiptir.

Her ne kadar İmam Bûsîrî, kasidesini tanzim ederken belirli bölümlere ayırmamış olsa da şarihler ve mütercimler beyitlerde dile getirilenlerden hareketle bu kasideyi on bölüm hâlinde ele almışlardır. Bûsîrî'nin kasidesinde olduğu gibi Fazlî'nin manzum tercümesi de beyitlerde işlenen konular göz önünde bulundurulduğunda 10 bölümden meydana gelmektedir. Muhteva bakımından bu bölümlerde işlenen konular şunlardır:

1. Hz. Peygamber'e olan hasret ve ona duyulan sevgi (1-12. beyitler)
2. Nefsin tuzakları ve nefisten şikâyet (13-28. beyitler)
3. Hz. Peygamber'in medhi ve sahip olduğu güzel vasıflar (29-58. beyitler)
4. Hz. Peygamber'in doğumu ve bu esnada gerçekleşen olağanüstü hadiseler (59-71. beyitler)
5. Hz. Peygamber'in göstermiş olduğu mucizeler (72-87. beyitler)
6. Kur'ân-ı Kerîm'in sahip olduğu özellikler (88-106. beyitler)
7. Mi'rac mucizesi ve bu esnada yaşanan bazı hadiseler (107-117. beyitler)
8. Hz. Peygamber'in cihadı, şecaati ve sahabenin göstermiş olduğu kahramanlıklar (118-139. beyitler)

² Örneğin Amasyalı Seyyid Hüseyin Efendi ve Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa'nın *Kasîde-i Bürde* tercümeleri, bu tarz bölümlere sahiptir.

³ Eser, yazılmış olduğu vezin itibarıyla bu türdeki Zâtî ve Kemâlâtî Mehmed'in manzum tercümeleriyle ortak özelliğe sahiptir.

⁴ Ahmed-i Rıdvân, Sayrafi, Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa, Esâsî, Kemalpaşazâde, Nahîfi, Hulvî ve Selahaddin Uşşâkî'nin manzum tercümeleri Bûsîrî'nin kasidesiyle aynı kafiyeye sahiptir.

9. İşlenen günahlardan nedamet ve bunların af talebi (140-151. beyitler)

10. Allah'a münacat (152-161. beyitler).

Fazlî'nin manzum tercümesi, bu bölümlerde zikredilen muhteva itibarıyla her ne kadar kaynak metnin muhtevasıyla mütenasip olsa da birebir tercüme değildir. Şair, kaynak metnin beyitlerinde serdedilen manayı zihninde meczetmiş, bir şair olarak bunları gönlündeki ve ruhundaki coşkunlukla birleştirerek tekrar nazım kalıbında şekillendirmede oldukça başarılı olmuştur.

Klasik Türk edebiyatında kaynak metinlerdeki özel isimler, kültürel özellikleri bulunan kelimeler, deyimsele ifadeler, dilde sapmalar, belagat özellikleri yanında; nazım biçimi, vezin ve kafiye gibi biçimsel özellikler gibi birçok zorluğu bünyesinde barındırmış olmasına rağmen özellikle Arapça veya Farsça manzum metinler yine manzum olarak Türkçeye tercüme edilmiştir (Yazar 2018: 155). Hâl böyle olunca yapılan bu tercümelerde gerek ifade gerekse de bazı kelime ve ibarelere Türkçe karşılık bulmada mütercimler zaman zaman çeşitli müşküllerle karşılaşmışlardır. Bu müşküller, kaynak eserdeki kelimelerin karşılığı verilmeden aynen tekrar edilerek veya bu kelimelere karşılık Arapça veya Farsça kökenli kelimeler kullanılarak aşılıma çalışılmıştır.

Bu şekilde kaynak eserde kullanılan kelimelerden bir kısmının karşılığının verilmeden aynen tekrar edilmesi, birçok tercüme eserde olduğu gibi *Kasîde-i Bürde* tercümelerinde görülen yaygın olan ortak özelliklerden biridir. Fazlî de tercümesinde “muhârim, garf, ‘izam, hereb, hasyâ, ebtâl, mültakim, lems, eşheb, tetâvul, muhdes, sekam, nebt, karm” gibi İmam Bûsîrî'nin kasidesinde kullandığı bazı kelimeleri Türkçeye tercüme etmeden aynen kullanmıştır. Şairin böyle bir tercihte bulunmasını, lafızdan ziyade anlamı çevirmeye çalışması ve aslına uygun bir tercüme yapma gayretiyle bu kelime ve kavramlara Türkçe karşılık bulmada zorlanmış olmasıyla da açıklamak mümkündür.

Yukarıda da zikredildiği üzere *Kasîde-i Bürde* tercümelerinde şairler, kaynak dil olan Arapçadan hedef dil olan Türkçeye tercüme yaparken Arapça kelimelere Türkçe karşılık bulmada karşılaştıkları zorlukları aşmak ve mevzun-mukaffa edebî hüviyeti haiz bir metin tanzim etmek için genellikle Arapça ve Farsça kelimeler kullanma yoluna gitmişlerdir. Mütercimlerin yerine göre mecbur kaldıkları bu duruma Fazlî'nin tercümesinde de şahit olunmaktadır. Aşağıdaki beyit, özellikle ihtiva ettiği Arapça kelimeler bakımından bu duruma güzel bir örnek teşkil etmektedir:

Nevâfilden ne i' dād eyledüm ben mevtden evvel

Ferâ 'izden şalât u şavma haşr idüp dil ü cāmı b. 28

Ebubekir Sıddık Şahin, *Kasîde-i Bürde*'ye yazılan 23 manzum tercümenin şekil ve muhteva özelliklerinden hareketle bu tarzda tanzim edilen tercümeleri “asıl metne harfiyen bağlı kalanlar” ve “çeşitli yönlerden asıl metinden ayrılanlar” olmak üzere iki gruba ayırmıştır. Birinci gruptaki tercümelerin şairlik kudreti zayıf kişiler veya metni harfiyen tercüme etmeyi taassup derecesinde benimseyenlerce yazıldığını söyleyerek Kemalpaşazâde, Ahmed Rıdvan, Abdulhay Efendi, Nahîfî ile Salâhi Uşşâkî'yi bu gruba;

Kemâlâtî Mehmed, Fazlî, Kudsîzâde Kadrî ve Abdulhalim Kenan'ı ise metne bağlılıktan çok şîve-i şî'riyyenin ön planda tutulduğu ikinci gruba dâhil etmiştir (1997: 131-32).

Şahin'in de belirttiği gibi Fazlî, tercümesinde anlam itibarıyla kaynak metne sadık kalmaktan ziyade; şairlik kudretinin verdiği ilham ve sahip olduğu istidatla birlikte zihninde oluşan anlam katmanlarını vezin, kafiye ve kaside nazım şeklinin kalıplarına başarılı bir şekilde uydurarak edebî değeri haiz yeni ve özgün bir metin ortaya koymasını bilmiştir.

Klasik Türk edebiyatında bir eserin çokça istinsah edilmiş olması, bu eserin çok beğenilip okunduğunu gösteren önemli kıstaslardan biridir. *Kasîde-i Bürde* üzerine tanzim edilen manzum tercümelerin de hem sayıca fazla oluşu hem de bunlar içinde bazılarının bolca istinsah edilmiş olması bu türün okur kitlesi nezdinde mazhar olduğu ilgiyi göstermektedir. Bu meyanda manzum tercüme kaleme alan otuz civarındaki şair içinden sırasıyla Hulvî, Leâlî, Şemseddin Sivâsî ve KemalPaşazâde'nin eserleri en fazla istinsah edilen eserlerdir. Fazlî'nin *Kasîde-i Bürde Tercümesi*'nin de şimdilik tespit edilebilen yedi adet nüshasının bulunması, eserin bu tür içinde belli bir şöhreti yakaladığını göstermesi bakımından önemlidir. Daha ayrıntılı araştırma, inceleme ve taramalar neticesinde bu sayının daha da artabileceğini de göz ardı etmemek gerekir.

3. Çeviri Yazılı Metin

Fazîletli Paşa Serây Hâce[si] Olan Fazlî Efendinün Terceme İtdüğü Kaşîdenün Vezni Baħr-ı Basîṭ Maħbûndur Tercemesinün Hezec-i Sâlimdür⁵

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Dilâ añduñ mı ol âhû baķışlu yâr-i Ken'ânı
Ki ħalt itdüñ dem-i 'unnâbuña eşk-i firāvânı
2. Yaħod bād-ı şabâ mı esdi iķlîm-i dil-ārâdan
Ya ol zülf-i siyehden şu'leler mi urdı raħşânî
3. Ne geldi 'aynuña nuşhum olur tuğyânına bâ'is
Ne oldı⁶ ħalbüne kim yine efzün itdi heymânı
4. 'Aceb derd-i derûnn münketim mi zann ider 'aşık

⁵ Başlık: -M2, M3, S1, S2, İ.

Metinde nüsha farkları gösterilirken Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, "06 Mil Yz FB 149" için M1, "06 Mil Yz A 4639/1" için M2, "06 Mil Yz A 3963/2" için M3; Süleymaniye Kütüphanesi "İbrahim Efendi 878/3" için S1, "Reşid Efendi 826" için S2, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi "EY 0747" için ise İ kısaltmaları kullanılmıştır. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu "60 Zile 444/1" numaralı nüsha ise hem baştan eksik oluşu hem de rutubetten dolayı mürekkep dağılımlarının bazı yerlerde metnin okunmasına imkân tanımadığı için karşılaştırmalı metne dâhil edilmemiştir.

⁶ Ne oldı: Ya n'oldı M1; Ne geldi M2.

- Nümâyân eylemişken çeşm-i terle alb-i s z n 
5. D ker miyd n alel  stine yařun  iřku n olmasa
Uyanık mı alurdun y d id p ol  met-i b n 
6. Pes ey  aşık niçe ink r idersin h let-i  işkı
 Ad l-i dem    samu n eyled kden řonra i  l n 
7. Ya iřb t eylemişken rularun iki g l-i ařfer
Yaħod eşk-i rev nu n iki ha-ı aħmer-i anı
8. Bel  geldi hay li d de-i c na vel  ıldı
Ben m bu cism-i z rum maźhar-ı  l m u aħz n 
9. Mel met itme ey l 'im beni sevd -y    zride
Eger inř f ideyd n  ařıka eyler m'id n an 
10. řu derd-i b -dev ya⁷ ben ki d řd m sen de meft n ol
 Ad dan řaqlamadan aldum ol h l-i periř n 
11. Baňa lu u keremler eyley p bir nuř-ı ř f itd n
Vel   iřk ehlin n b -fer olur   lemde  zn n 
12. Mel met eyledükçe t hmet itd m n řih-i řeybe
Cih nda yoė iken anun gibi bir n řih-i ř n 
13. řab vetler id p emm re nefsum utmadı nuřm
Aňa pend   nařihatler iderken řeyb-i n r n 
14. Ne i  d d eyledi   lemde bir k r-ı pesend de
Ne i   m eyledi başındaki ol zayf-ı Yezd n 
15. Eger bilseyd m ol řeybe kem l-i nefy-i ikr mum
Ketemle ketm iderd m ř yle b d  ormidum an 
16.  Aceb kim redd ider emm re nefsun fa-ı uğyanın
Lic m ile řu⁸ esb- s  kim olur ř hib-i ř n 

⁷ b -dev ya: b -dev  kim M2;  .

17. Şafā-yı ma^ç şiyetle umma kesr-i şehvet-i nefsi
Kim i^ç âm eyledükçe turmaz artar hırş-ı hayvānī
18. Şu tıfla beñzer ol kim ger konulsa terk-i şīr itmez
Konulmasa eger ol aḥz ider emr-i nighbānı
19. Pes anı zabt idüp kendüñe vālī eyleme yoḥsa
Helāk ider⁹ yaḥod īrāş ider bir vaşma-i cānı
20. Şalāḥ içinde oldukça mürā^ç āt eyle aḥvālin
Koyıvirme eger mer^ç āsına eylerse cevlanı¹⁰
21. Niçe lezzetleri tezyīn idüp min-ḥayşü lā-yedri¹¹
Helāk itdi niçe merdāne-i şāh-ı cihānbānı
22. Fesād u fitne-i cū^ç u şeb^ç adan ictināb it kim
Niçe cū^ç uñ şiba^ç dan artuḡ olur rüy-ı ḥüsrānı
23. Aḡıt yaşuñ şu gözden kim pür olmışdur maḥārimle
Gerekse kendüñe mu^ç tād idin ḥüy-ı peşīmānı
24. Ḥilāf-ı ma^ç şiyet eyle hevā-yı nefis ü şeytāna
Eger bir nuşh-ı şāf eylerse göster farḡ-ı tuḡyānı
25. İḡā^ç at eyleme a^ç dā-yı dīne her ne olursa
Ki saña bunlaruñ maḥfī degüldür ḥālet ü şānı
26. Şu ḡavl-i bī^{-ç} amel kim itdüm aña tevbeler olsun
Ki nisbet eyledüm ben bir ^ç akīme nesl-i sultānı
27. Saña ḥayr ile emr itdüm velī ben tutmadum emri
Pes ol ḡavlüñ nedür ma^ç nīsi göster rüy-ı tibyānı
28. Nevāfilden ne i^ç dād eyledüm ben mevtden evvel

⁸ şu: çü M1.

⁹ ider: eyler M2, İ.

¹⁰ Bu beyit, S2'de yok.

¹¹ lā-yedri: lā-tedri M2, İ.

- Ferâ 'izden şalât u şavma haşr idüp dil ü cânı
29. ' Aceb zulm eyledüm rāhına ol şāhuñ kim ihyāda
Tevrürler iderdi tırmadan ol pāy-ı raḥşānı¹²
30. Şarardı ol ḥaşā-yı bī-mişāli def' için cū' in
Tıtaradı bir iki seng ile cāy-ı pāre-i nānı
31. Cibāl-i Şüm āña altun olup ' arz-ı cemāl itdi
Velī meyl itmeyüp gösterdi bir enf-i Süleymānı
32. O faqr ile bu istiğnāsı te'kīd eyledi zūhdin
Zarūret niçe ĩrāş eyleye ma' şūma noḳşānı
33. Yaḥod dünyāya anı niçe da' vet eyleye ol kim
Dilenmezdi eger ol olmasa bu kān-ı imkānı¹³
34. Muḥammed muḳtedā-yı ' ālem-i dünyā vü ' uḳbādur
Kim oldur mübtedā-yı cümle-i efrād-ı insānı
35. Bize şol āmir ü nāhidür ol kim ḳavl-i pākinde
Kemāl-i şıdḳ u birinde bulunmaz anuñ aḳrānı
36. Şu maḥbūb-ı Ḥudādur ol kim ehvāl-i ḳiyāmetde
Günehkār-ı cihān andan umarlar derde dermānı
37. Cenāb-ı Ḥāzret-i Bārīye ḥalkı eyledi da' vet
Tıtan anı tıtar bir ' urve-i vüḣḳā-yı Raḥmānı
38. Nebiyyīne tefavvūḳ eyledi ḥalk ile ḥulḳında
Müdānī olmadı ' ilm ü keremde āña bir dānī
39. Şifā-yı şadr için bunlar o şehden iltimās eyler
Ya bir ğarf-ı yem-i bī-ḥadd ü ya bir reşf-i bārānı
40. Cemī' enbiyānuñ müntehā-yı ḥikmet ü ' ilmi

¹² raḥşānı: dıraḥşānı İ.

¹³ İ. Nüshasında müstensih, 33 ile 60. beyitler arasında Fazlî'nin yerine Şemseddin Sivāsî'nin manzum tercümesindeki beyitleri kaydetmiştir.

- O şāh-ı ser-firāzuñ mübtedā-yı ʿilm ü ʿirfānı
41. Pes anuñ şūret ü maʿnisi bunlardan etem oldı
Anuñçün Hālıkı kendüye maḥbūb eyledi anı
42. Meḥāsinde o şāh-ı bī-naẓīre bir şerīk olmaz
Bulunmaz cevher-i pākīze-i ḥüsn-i dıraḥşānı
43. Naşārānuñ o ḳavl-i bātılından ictināb eyle
Velī andan öte her neyse olsun ol nümāyānı
44. Şerefden zātına her ne dilerseñ eyle nisbetler
ʿİzamdan ḳadrine her ne dilerseñ ol süḥandāmı
45. Kim anuñ fazlına ḥadd ü nihāyet yoḳ ki bir nāṭıḳ
Zebān ile nümāyān eyleye ol ḥadd ü pāyānı
46. Eger āyāti ḳadrince olaydı ruḳbe-i ismi
Ṭıbāʿ -ı rimmiye işrāb ideydi āb-ı ḥayvānı
47. Bize şol imtiḥāmı itmedi kim ḥadş ider ʿaḳlı
Anuñçün çekmedük biz de belā-yı rüy-ı heymānı
48. Verāyı eyledi iʿyā o şāhuñ fehm-i maʿnāsı
Beyānı nice iʿcāz itmesün Ḥassān u Sehbānı
49. Şu şemse beñzer ol kim buʿdı ile gösterür küçük
Velī ḳurbı ile¹⁴ iʿyā ider erbāb-ı imʿānı
50. Niçe idrāk ider dünyāda künh-i zātını anuñ
Şu nāʾim kim tesellīler bulur rüʾyā ile cāmı
51. O şehde meblaḡ-ı ʿilmi budur kim bir beşerdür ol
Kim anı ḥayr-ı ḥalḳ eylemişdür luṭf-ı Yezdānı
52. Her āyet kim getürdi ḳavmine Rūsl-i kirām-ı Ḥaḳ
Anuñ nūrından aldı bunlar ol şemʿ-i firūzānı

¹⁴ ḳurbı ile: ḳurb eylese S2.

53. O bir şems-i fazîletdür ki bunlar encüm-âsâdur
Yağarlar halk için zulmetde bir şem'-i şebistânî
54. Nedür ol halk-ı zîbâ kim müzeyyen eyleyüp hulķı
İhâta eylemiş gülzâr-ı hüsni verd-i handânı
55. Terefde bir gül-âsâdur şerefde 'ayn-ı bedr olmuş
Himemde pest ider dehri keremde keff-i 'ummânı
56. Mülâkât eyledükde ferd iken farķ-ı celâletden
Şu leşkerde şanurduñ kim bulunmaz hadd ü pâyânı
57. Şadef gibi dehân-ı pākini açsaydı etrâfa
Le'âli neşr iderdi ma' den-i nuţķı vü dendânı
58. Bu dehrüñ tıybı olmaz tıyb-ı hāk-i kabrinüñ 'adli
Sa' âdet aña kim koķdı o hāk-i 'anber-efşânı
59. İbâne eyledi cāy-ı vilâdı tıyb-ı aşlından
Gel ey tıyb-ı murâd cân-ı pāk-i evvel ü şânî
60. O bir gündür ki ol günde tefaţtun eyleyüp Fâris
Yine uğradıķını bildiler erbâb-ı tuġyânı
61. Tekessür eyleyüp Kistrānuñ eyvânı o sâ' atde
O havf ile tefarruķ eyledi enşâr u a' vâni
62. Söyindi âteş-i Kistrā bu hâle farķ-ı hüzninden
Yañıldı yolını nehri bu kârūñ oldu hayrânı
63. Yem-i Sâve zemîne geçdi ehli ġamlara batdı
Girüye döndiler ġayz u ġazabla cümle 'atşânı
64. Bükâlar eyledi ġüyâ bu kâra âteş-i Kistrā
Harâretler tutup ol mâ'-i sermâ oldu süzânı
65. Taħarrük eyleyüp envârı cinnîler nidâ itdi
O gice lafz u ma' nîden nümâyân oldu bürhânı

66. Bu kavme kūr u kerlikden ne mesmū⁶ oldı tebşīri
Ve ne manzūrı¹⁵ oldı tīg-i inzār-ı kemākānı
67. Dimişken bunlara kāhinleri şimdengirü tırmaz
Yıķıldı millet-i 6 avcāñizūñ eṭrāf u erkānı
68. Yaḥod ufķ-ı semāda görmiş iken remye-i şühbi
Ya aķṭār-ı zemīne sıķṭa-i aşnām u evşānı
69. Şu deñlü oldı kim ṭarf-ı semāda farṭ-ı zaḥmından
Biribirinūñ ardınca kaçurdı cümle şeyṭānı
70. Herebde¹⁶ döndiler¹⁷ bunlar ya ebtāl-i Necāşīye
Yaḥod şol cem⁶ a kim ḥaşbā ile remy eyledi anı
71. Atıldı zıkr idüp keff-i şerīfinden şunuñ gibi
Kim eylerdi ḥaşā-yı mültakimde zıkr-i Raḥmānı
72. Du⁶ āsına icābet eyledi eşcār secdeyle
Çıķup bir sāk-ı bī-pā ile tıtdı emr ü fermānı
73. O sāk ile yine yirine 6 avd¹⁸ itdi o sā⁶ atde¹⁹
Fürū⁶ ile kitābet eyleyüp bir ḥaṭṭ-ı reyḥānı
74. Şunuñ gibi ki her kıanda giderse tāb-ı mihrinden
Seḥāb ile viķāyetler iderdi luṭf-ı Yezdānı
75. Yemīn itdüm meh-i münşakķa kim bir intisāb itdi
O ḳalb-i şāfa kim şakķ itdi anı dest-i²⁰ Raḥmānı
76. Ya şol ḥayr u kerem gibi kim ol maḥviyy-i ğār oldı
Velī ehl-i zālāluñ ğāra döndi gitdi 6 aynānı

¹⁵ manzūr: manzūrı S2.

¹⁶ Herebde: 6 Arabda M1.

¹⁷ döndiler: tıtdılar İ.

¹⁸ 6 avd: 6 avdet M1, İ.

¹⁹ o sā⁶ atde: ol demde İ.

²⁰ dest-i: yed-i M2.

77. Pes ol ğāruñ içindeydi Hudānuñ şıdk u Şiddîki
Velî dirlerdi kim yoğdur burada ferd-i insānı
78. Hamām u ‘ ankebūtuñ nesc ü devri şābit olmuş iken
Yine bunlar şanurlardı ki yoğdur nesc ü devrānı²¹
79. Hudā-yı bī-naẓīr ü bī-şebihūñ hıfz-ı bī-mişli
Hıfāz-ı ƙal‘ a vü cevşenden itdi bunları ğānı²²
80. Bu dehr-i bī-vefā cevr ü cefā itdükçe ben aña
Şıgınmağ ile buldum dürlü dürlü luğf u ihsānı
81. Baña her ne murād itdümse viridi keff-i cūdından
O şeh göstermedi mir‘āt-i dilde rüy-ı hırmānı²³
82. Şağın rü‘yādaki vağyini inkār eyleme anuñ
Ki ƙalb-i şāfı uymazdı eger uysaydı ‘ aynānı
83. Bu i‘ lāmı nübüvvetde bülüğü demlerindeydi
O demlerdeyse nefy olmaz Nebinūñ rü‘yet-i cānı
84. Te‘ ālā eyledi Allāh degüldür mükteseb vağyi
Getürmez töhmeti ğayba nebiyy-i şāhib-i ĩzānı
85. Şifā viridi niçe ehl-i belāya luğf-ı lemsinden
Halāş itdi cünümından niçe bī-‘ aql u iz‘ ānı
86. Dirildi sāl-i eşhebler du‘ ā-yı müstecāb ile
Şu ğurre gibi oldu kim ihāta itdi sūdānı
87. Şu ‘ ārıza ki cūd itdi biğāha toldı şanınca²⁴
Ya bir seyl-i ‘ Arim yağod bir āb-ı seyb-i ‘ ummānı
88. Ƙoñuz vaşf ideyin şol āyetin kim zāhir olmuşdur
O şol nār-ı ƙırā gibi ki şalmış nūr-ı a‘ lāmı

²¹ 78 ile 92. beyitler arası M2’de eksiktir.

²² itdi bunları ğānı: a‘ lā şağladı anı İ.

²³ hırmānı: rağşāmı M1.

²⁴ şanınca: zann ile İ.

89. Ki lü 'lü' ḥüsnini efzûn ider ger muntazam olsa
Eger olmasa virmez²⁵ meblağ-ı ḥüsnine noḡşānı
90. Teṭāvul eylemez âmāl-i vaşşāfı şu ahlāka
Kim anı āna iḥsān eylemişdür luṭf-ı Rabbānī²⁶
91. Şol āyāt-ı Hudādur ol kim anuñ lafzı muḥdeşdür
Velī ma' nīsi ber-vaşf-ı ḡadīm-i zāt-ı Raḡmānī
92. Zamāna muḡterin olmaz velī ḡālī budur ṭurmaz
Bize iḡbār ider ' Ād u İremle ḡaşr-i cismānī²⁷
93. Tefavvuḡ eyledi i' cāzı i' cāz-ı Nebiyyīne
Bu geldükde te' aṭṭul itdüğ' iḡün ḡükm-i burhānı
94. Ne²⁸ muḡkemdür o kim ehl-i şikāka şübheler ḡor mı²⁹
Yaḡod naşb-ı ḡakem mi ister anuñ rıf' at-ı şānı
95. ' Adül itdi ḡarabdan her kim anuñla cidāl itdi
Maḡarr oldı kemāl-i ḡuvvet-i bāzū-yı ḡur'ānı³⁰
96. Çıḡardı ḡaşmını ḡarb ile meydān-ı belāḡatdan
ḡaremlerden sürüldi ḡüyiyā dest-i çep-i cānı
97. Me' ānīsi mededde aşāḡı ḡor mevc-i deryāyı
Le' ālīsi ḡıyemde ḡaṭṭ ider lü 'lü' -i ' ummānı
98. Mecāl olmaz anuñ ḡāl-i ' acībın ' add u iḡşāya
Se' āmet virmez erbāb-ı dile ikşār-ı ḡur'ānı³¹
99. Münevver olduḡ' iḡün ḡāri' inüñ gözleri didüm
İrişdüḡ ḡabl-i Bārīye ḡoyıvirme şaḡın anı

²⁵ virmez: virimez M1.

²⁶ 90 ile 99. beyitler arası M1'de eksiktir.

²⁷ cismānī: mizānı İ.

²⁸ Ne: Şu M3, S2.

²⁹ ḡor mı: mi ḡor M2; ḡomaz İ.

³⁰ ḡur'ānı: burhānı S2.

³¹ ḡur'ānı: ḡüftānı S2.

100. Tilâvet eyledüñse havf-i nîrân-ı cehennemden
O vird-i pür-şebemle³² eyledün itfâ o nîrânı
101. Şu havza beñzer ol kim anuñ ile nûrlar bağlar³³
Çararmışken uşātuñ cümle-i etrâf u ebdânı
102. Ya şol mîzân u rehdür kim ‘ adâlet anda qalmışdur
Anuñçün ğayrınıñ şâbit degüldür ‘ adl u ihsâmı
103. Ta‘ accüb eyleme inkârını rûy-ı tecâhülden
Yirindeyken hasûd-ı münkirüñ iz‘ ân u im‘ ânı
104. Remedden dîde gâhî³⁴ nûr-ı şemsi nefy ider tırmaz
Seğamdan ta‘ m-ı âbı selb ider âlât-ı iz‘ ânı
105. Eyâ³⁵ şol kimsenüñ hayrı kim anuñ sâha-i ‘ izzin
Dilerler tâlib-i ‘ örf olanuñ riclân u rükbânı
106. Veyâ zî-i‘ tibâra âyet-i kübrâ-yı bî-şübhe
Veyâ zî-iğtinâma ni‘ met-i ‘ uzmâ-yı Sübhânî
107. ‘ Aceb isrâ olunduñ bir haremnden ol birisine
Şu bedr-âsâ kim eyler leyle-i zulmâda seyrânı
108. Mağâm-ı qurb-ı Bârîden şuraya nâ ‘ il olduñ kim³⁶
Orada kimse³⁷ kâdir olmadı urmağa cevânı
109. O rütbeyle seni kendülere taqđım itdiler³⁸
Şu taqđım ile kim eyler hadem mağdümına anı
110. O gice hark idüp seb‘ -i tıbâkı bunları geçdüñ
Şu cem‘ iyyetde kim olmışduñ ol cem‘ iyyetüñ hânı

³² pür-şebemle: pür-şiyemle M1.

³³ bağlar: bağışlar İ.

³⁴ dîde gâhî: gâhî dîde M2, İ.

³⁵ Eyâ: Veyâ S2.

³⁶ şuraya nâ ‘ il olduñ kim: irişdüñ bir mağalle kim S2.

³⁷ Orada kimse: kimesne anda S2.

³⁸ taqđım itdiler: itdiler taqđım İ.

111. Kaçan zî-istibâka komaduñsa hiçbir gâyet³⁹
Ve bir zî-istinâma pây-e-i ‘ulyâ-yı sulţâmı
112. Çıķup hafz eyledüñ her yiri yirüñe izâfetle
Şu dem kim tutduñ aña ref ile bir râh-ı ferdâmı
113. Şu zâta vaşl için kim muhtefidür halk çeşminden
Şu ma‘nî ile kim Haķķuñ odur bir sırr-ı pinhânı
114. Tedârük eyledüñ her mefharı bî-şirket-i ğayrı
Tecâvüz eyledüñ her menzil-i bî-zahmet-i cânı
115. Şu rütbet kim irişdüñ aña ğâyet kadr-i ‘âlîdür
Şu ni‘met kim virüldük kimse idrâk eylemez anı
116. Beşâret ehl-i İslâma ki yapıldı ‘inâyetden
Bir özge hâne kim aşlâ yıķılmaz anuñ erkânı
117. Rüsülde ekrem itdiyse cenâb-ı ‘izzetin Allâh
Ümemde ekrem itdi ümmetini luţf u ihsânı
118. ‘Idânuñ kalbine enbâ’-ı ba‘set korkular şaldı
Şu şavt-ı zî-hafâ gibi ki tefriķ itdi mişânı
119. Me‘ârikde ‘idâya şöyle urdı rumhı ol şeh kim
O rumh ile hikâyet eylediler lahm-ı dükkânı
120. Firâra şöyle tâlib oldılar kim ğıbta itdiler⁴⁰
Şu lahmuñ pâresine kim tutardı pây-i ‘ıķbânı
121. Geçerdi rüz u şeb tâ gelmeyince ‘add olunmaz idi
Leyâl-i eşhür-i hurmuñ ser-i evķât u ezmânı
122. Bu dîn-i Haķ şu⁴¹ konuķdur ki konmuş cây-ı küffâra
Şu karm ile ki bulsa yirdi lahm-ı ehl-i buţlânı

³⁹ hiçbir gâyet: hiçbir gâyet S2.

⁴⁰ itdiler: eylerdi İ.

⁴¹ şu: şol S2.

123. Çeküp baħr-ı ħamîs-i bî-ħisâbın ol sebûħ üzre
Hemân olmışdı merdân-ı cihân emvâc-ı ‘ummânı
124. Şu her zî-iħtisâb-ı pür-icâbetden ki ħal‘ eyler
Ser-i şemşîr-i bürrân ile aşl-ı⁴² küfr ü tuğyânı
125. Şuraya nâ’îl oldı bunlaruñ imdâd-ı dîni kim
Belâ-yı ħurbetinden şoñra buldı vaşl-ı cânânı
126. Kefâlet eyledi ħayr-ı âb u ba‘l ile ol Bârî
Anuñ-çün görmedi milletde rûy-ı yütm ü ħizlânı
127. Cebel gibi idi her biri ħaşmından su’âl eyle
Kim aña n’eylemiştür ta‘ ne-i şemşîr-i bürrânı
128. Su’âl eyle meğâzîden saña bir bir beyân itsün
Şu envâ‘-ı helâki kim veħamda görmedüñ anı
129. O şemşîr-i beyâzı kırmuzı ħana boyarlardı
Ser-i a‘ dâyı itdükke çıķup gerdân-ı meydânı
130. Yazarlardı ħať-ı Yâķütü aķlâm-ı rimâħ ile
Ķomazdı ħarf-i cismi bunlaruñ bî-noķta mürrânı
131. Silâħı kâmil idi bunlaruñ sîmâ ise her dem
Selemden farķ iderdi ħüyyâ ħül-berg-i ħandânı
132. Saña nuşret yeli ihdâ iderdi neşr-i ħoş-büyın
Dürü‘ında ħül-i ħonçe şanurduñ sen o merdânı
133. Zuhûr-ı ħaylde nebt-i rübâ gibi idi bunlar
Velî bâ‘ iş degüldi farť-ı şedd-i ħabl-i fursânı
134. ‘Idânüñ farť-ı şeddinden ħulûbı şöyle ħopdı kim
‘Uyûnı farķdan ħaldı ser-i insân u ħayvânı

---

⁴² aşl-ı: ehl-i M1.

135. Resûl-i Hâk ile manşûr olanı dâr-ı dünyâda
Olurdu bişesinde görse idi şîr-i tersânî⁴³
136. Velî senden görünmez şol ki manşûr olmamış ola
‘Adûsından bulunmaz şol ki görmez rûy-ı hüsranî
137. Çeküp etbâ‘ını hırz-ı emân-ı dîne kondurdu
Şu şîr-âsâ kim eşbâline tutdı bir neyistânî⁴⁴
138. Kelâmu’llâh niçe ehl-i cidâli yirlere urdı
Yağod niçe lecûcuñ burnın⁴⁵ urdı dest-i burhânî
139. Zamân-ı câhiliyyetde olan ‘ilmi ile mu‘ciz
Yiter saña dem-i yütmindeki te’dîb-i Rabbânî
140. Bu medh ile o şehden istikâle eylerin her dem
Şu ‘ömri kim geçürdi nazm u neşr-i dünye-i fânî
141. Kim anlar boynuma tağdı şunu kim korkulur soñı
Şu hedy-âsâ kim âhîr yirlere münşab olur çanı
142. Bu iki hâlde uydum şabâ-yı bî ser ü pâyâ
İhâta eyledi etrâfumı zenb ü peşimânî
143. Hâsâret şol dil-i divâneye kim vakt-i bey‘inde
Virüp dünyâ-yı dünü almadı maşşûd-ı cânânî
144. Şu kim bey‘ eyleye dînini dünyâyâ olur zâhir
Aña bir ğabn-ı fâhiş kim getirmez fesh⁴⁶ ü buflânî
145. Göñül ‘işyân iderse hamdü-li’llâh kim şımaz ‘ahdin
O şehden pâre pâre olsa kesmez ğabl-i imânî
146. Ki ben aña semiyy olmağ ile bir zimmetin aldum
O ise cümleden⁴⁷ a‘lâ ider ibkâ-yı⁴⁸ peymânî

⁴³ tersânî: hersânî S2; İ.

⁴⁴ bir neyistânî: cây-ı sükkâmî İ.

⁴⁵ burnın: boynın S2.

⁴⁶ fesh: fetş S2.

147. Me'ādümde eger tutmazsa destüm maḥz-ı luḥfindan
Ṭayanmaz mı⁴⁹ şırāṭ üstinde cānuñ pāy-ı 'iṣyānı
148. Münezzehdür o kim maḥrūm ide rāci-i elṭāfın
Yaḥod bi-iḥtirām andan döne ḥalfına⁵⁰ cırānı
149. Şenāsın fikrūme ilzām idelden ol ŧehi buldum
Şunuñ ḥayrı kim eyler iltizām-ı luḥf u iḥsānı
150. Yed-i muḥtācını anuñ ğınāsı fevt ü terk itmez
Ḥayā inbāt ider rüy-ı ekemde verd-i ḥandānı
151. Bu medḥ ile şunu ḳaşd itmedüm ben ki o zehrāyı
Züheyruñ elleriyle düşürürdi medḥ-i sulṭānı
152. Benüm ey ekrem-i 'ālem melāz u melce 'üm sensin
Ḥulūl itdükte dehr-i pür-cefānuñ ḥaṭb u ḥidṣānı
153. Benümle manşıb u cāhuñ ḥabībā hiç teng olmaz
Şu dem kim ol kerīm aḥz eylese⁵¹ bu 'abd-i giryānı
154. Şehā bir ḳaṭredür dünyā vü 'uḳbā baḥr-ı cūduñdan
'Ulūmuñdan ḥaṭ-ı levḥ ü ḳalem bir reşḥ-i bārānı
155. Dilā kesme ümīdüñ zelle-i 'uzmā ile Ḥaḳdan
Kim anı bir şağīre gibi örter baḥr-ı ğufrānı
156. Ḥudānuñ raḥmetin şöyle umarın vaḳt-i ḳısmetde
Kim ol atı ola efkendesinüñ ḳadr-i 'iṣyānı
157. Cenābuñdan⁵² ümīd-i cānumı 'aks itme yā Rabb
Müyesser eyle baña bir ḥisāb-ı sehl ü āsānı

⁴⁷ cümleden: cümle M2.

⁴⁸ ibḳā-yı: ifā-yı S2.

⁴⁹ mı: hiç S2.

⁵⁰ ḥalfına: halkına S2.

⁵¹ eylese: eyleye M2, İ.

⁵² Cenābuñdan: Cenābuñda S1, S2, M3.

158. Bu ‘abd-i pür-kušûra luṭf u iḥsân eyle her yirde
Ki câm-ı şabrını kesr itmesün seng-i perişânı
159. Seḫâb-ı luṭfuñı her demde irsâl eyle yağdursun
Resûl-i müstedâmuñ üstine bârân-ı iḥsânî
160. Daḫı şol âl ü şaḫb u tâbi‘îne kim o serverler
Şıfât-ı bi-bedelle aldılar mizmâr u meydânı
161. Şabâ gülşende taḫrîk eyledükçe ‘azbe-i bânın
Ya ıtrâb eyledükçe ‘îsi ḫâdî-i⁵³ ḫoş-elḫânı

Sonuç

Hız. Peygamber’e duyulan derin muhabbetin tezahürü olarak kaside nazım şekliyle kaleme alınan *Kasîde-i Bürde*, terim olarak Ka‘b b. Züheyr ve Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî adında Arap kökenli iki şairin yazdığı şiirler için kullanılmıştır. İslam coğrafyalarında olduğu gibi klasik Türk edebiyatında da çok rağbet gören bu iki kasideden İmam Bûsîrî’nin kasidesi divan şairleri tarafından daha fazla ilgiye mazhar olmuştur. Bu kaside, 15. yüzyıldan itibaren birçok şair veya mütercim tarafından defalarca şerh, tahmîs, tesdîs, tesbî‘, taştîr ve tercüme edilmiştir. Bunlar içinde onlarca şair tarafından nazmen Türkçeye yapılan tercüme hem sayıca fazla oluşları hem de edebî hüviyete sahip olmaları bakımından ayrı bir önemi haizdirler. Belli bir şöhreti yakalamış olan şairler dışında hayatı hakkında kaynaklarda oldukça sınırlı bilgi bulunan veya bu türde yazmış oldukları eserler sayesinde haberdar olduğumuz şairler de bulunmaktadır. Bunlardan biri de Paşa Sarayı Hocası sanıyla tanınan Fazlî’dir.

İmam Bûsîrî’nin kasidesini nazmen Türkçeye tercüme eden Fazlî’nin hayatı hakkında eldeki bilgiler yok denecek kadar azdır. Ancak eserin Millî Kütüphanede “06 Mil Yz A 3963/2” arşiv numaralı nüshasında müstensihî bu eserin Paşa Sarayı Hocası Fazlî Efendi tarafından 1036/1626-27 tarihinde nazmen tercüme edildiğini ve kendisinin de asıl nüshadan istinsahta bulunduğunu ifade etmiştir. Bu ifade hem eserin bu tarihte kaleme alındığını hem de mütercimin bu tarihte hayatta olduğunu göstermektedir.

Fazlî’nin 161 beyitten müteşekkil olan manzum tercümesi, Arapça 161 beyit olan kaynak metinle aynı beyit sayısına sahip olsa da yazılmış olduğu vezin kalıbı ve kafiye itibarıyla kaynak metinden farklılık arz etmektedir. Şairin hem aruz hem de kafiye tatbikinde belirgin hatalara düştüğünü söylemek mümkün değildir.

Muhteva bakımından Bûsîrî’nin kasidesinde olduğu gibi 10 bölüme sahip olan eserde Fazlî, kaynak metindeki dile getirilenleri bir şair olarak tekrar nazım kalıbında şekillendirerek Türkçeye tercüme etmede oldukça başarılı olmuştur. Kaynak metnin muhtevasına uygun fakat birebir tercüme

⁵³ ḫâdî-i: ḫâdîñüñ M2.

yolunu tercih etmeyen şair, bazı kelime ve ibarelere Türkçe karşılık bulmada birçok mütercim gibi zorlanmış olsa da bu zorlukları kaynak eserdeki bazı kelimeleri aynen tekrar ederek veya bu kelimelere karşılık Arapça veya Farsça kökenli kelimeleri kullanarak aşmaya çalışmıştır.

Fazlî'nin akıcı bir üslupla İmam Bûsîrî'nin kasidesinde dile getirdiği düşüncelerin kendi ruhunda oluşturduğu vecd hâlini samimi bir edayla ifadeye çalıştığı bu manzum *Kasîde-i Bürde Tercümesi*, aynı türde kaleme alınan bazı eserlerle ortak özelliklere sahiptir. Bu meyanda eser, vezin itibarıyla Zâtî ve Kemâlâtî Mehmed'in; kafiye bakımından da Zâtî ve Şemseddin Sivâsî'nin manzum tercümeleriyle ortak özelliklere sahiptir.

Kaynakça

- AKSOYAK, İsmail Hakkı (2013). “Fazlî, Vardarlı Fazlî”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fazli-vardarli-fazli>, [Erişim Tarihi: 15.03.2021].
- ALBAYRAK SAK, Vesile (2014). “Şemseddin Sivâsî'nin Kasîde-i Bürde Tercümesi”. *Turkish Studies*, 9/3, 91-110.
- ALBAYRAK SAK, Vesile (2019). “Esâsî'nin Kasîde-i Bürde Tercümesi”. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 16, 343-363.
- ALICI, Lütfi (2004). “Arif Süleyman ve Hilye-i Nebî Adlı Eseri”. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 22, 129-48.
- AYÇİÇEĞİ, Bünyamin (2015). “Bûsîrî'nin Kasîdetü'l-Bürde'sinin Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa Tarafından Yapılan Mensur ve Manzum Tercümesi”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 15, 27-102.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil (1988). “Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul: MEB Yayınları.
- DEMİRAYAK, Kenan (2001). “Kasîdetü'l-Bürde”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 24, 566-567.
- KAHRAMAN, Bahattin (1997). “Le'âlî ve Abdurrahim Karahisarî'nin Manzum Kasîde-i Bürde Tercümelei”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 4, 57-107.
- Kasîdetü'l-Bürde ve Tercümesi*. Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz FB 149.
- KAYA, Mahmut (2001). “Kasîdetü'l-Bürde”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 24, 568-569.
- KOÇ, Hamza (2018). “Ahmed-i Rıdvan'ın Manzum Kaside-i Bürde Tercümesi”. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 5/12, 9-31.
- SEZER, İsmail Hakkı (1985). *İmam Bûsîrî ve Bürde'si*. Konya: Selçuk Üniversitesi, SBE Doktora Tezi.
- ŞAHİN, Ebubekir Sıddık (1997). *Kaside-i Bürde'nin Türkçe Şerh ve Tercümelei*. Ankara: Gazi Üniversitesi, SBE Yüksek Lisans Tezi.

Şerh-i Kasîdetü'l-Bürde. Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 4639/1.

Terceme-i Kasîdetü'l-Bürde. Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 3963/2.

Terceme-i Kasîdetü'l-Bürde. Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 60 Zile 444/1.

Terceme-i Kasîdetü'l-Bürde. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, EY 0747.

Terceme-i Kasîdetü'l-Bürde. Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi 878/3.

Terceme-i Kasîdetü'l-Bürde. Süleymaniye Kütüphanesi, Reşid Efendi 826.

YAZAR, Sadık (2011). *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, SBE Doktora Tezi.

YAZAR, Sadık (2018). “Amasyalı Seyyid Hüseyin Efendi ve Manzum Kasîde-i Bürde Tercümesi”, *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2/3, 145-187.

YILMAZ, Ali (2012). *Türk İslam Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

YÜCEL, Yusuf İbrahim (2016). “Kaside-i Bürde Üzerine Son Dönemde Yapılan İlmi Çalışmalar”, *İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1, 86-106.

Ekler

Fazlı'nın Manzum Kasîde-i Bürde Tercümesi'nin Süleymaniye
Kütüphanesi "Reşid Efendi 826" Numaralı Nüshasının İlk ve Son
Varakları